

Тетяна Варянюк, старший викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №1, факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Лариса Іванченко, старший викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №1, факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

КРИТЕРІЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ СТУПЕНЯ PhD З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ТЕХНІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Стаття знайомить з програмою вступного іспиту з іноземної мови в НТУУ «КПІ» для здобувачів наукового ступеня доктора філософії і освітньо-науковою програмою з іноземної мови третього рівня вищої освіти нефілологічних спеціальностей. Мовленнєві вміння, робочі знання, які повинен мати здобувач при складанні вступного іспиту розглядаються в даній статті. Представлено зміст навчальної програми «Іноземна мова для наукової діяльності».

Ключові слова: здобувач наукового ступеня доктора філософії, мовленнєві вміння, робочі знання, зміст програми.

T.V. Varianko, L.M. Ivanchenko. Criteria of preparation of candidates of the degree of PhD in a foreign language in a technical university.

Стаття знайомить з програмою вступного іспиту з іноземної мови в НТУУ «КПІ» для здобувачів наукового ступеня доктора філософії і освітньо-науковою програмою з іноземної мови третього рівня вищої освіти нефілологічних спеціальностей. Мовленнєві вміння, робочі знання, які повинен мати здобувач при складанні вступного іспиту розглядаються в даній статті. Представлено зміст навчальної програми «Іноземна мова для наукової діяльності».

Ключевые слова: кандидат наук, мовленнєві вміння, робочі знання, зміст програми.

T.V. Varianko, L.M. Ivanchenko. The criteria of foreign language teaching for PhD candidates in technical university.

This article presents the recurrence of the program of foreign language entrance exam in NTUU “KPI” for PhD candidates and educational foreign language program of the third stage of higher education for non-linguistic specialties. Language skills and knowledge, which the PhD candidates have to present passing the entrance exam are observed in this article. The content of the educational program “Foreign language for scientific activity” is shown in the article.

Key words: PhD candidate, language skills, knowledge, content of the program.

Вступ. Ступенем PhD вперше почали номінувати в 1130 році в Болонському університеті, а в 1231 у Паризькому університеті. У наш час PhD є найвищим науковим ступенем у більшості країн. Цей ступень не має

відношення до галузі сучасної філософії. Ступень PhD отримують дослідники всіх наукових галузей. В Україні запровадили науковий ступень PhD у 2016 році. Доктор філософії – це освітній і водночас перший науковий ступень, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Особа має право здобувати ступень доктора філософії під час навчання в аспірантурі. [4]

Науковий ступінь доктора філософії передбачає отримання здобувачем теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей достатніх для продукування нових ідей, розв'язання проблем у галузі професійної та дослідницької інноваційної діяльності, проведення наукового дослідження, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне знання. НТУУ «КПІ» здійснює підготовку докторів філософії за власною освітньо-науковою програмою згідно з отриманою ліцензією.

Законом України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 року №1556-VII, «Положенням про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів», затвердженим постановою кабінету міністрів України від 1 березня 1999 року №309 (зі змінами) та «Правилами прийому до НТУУ «КПІ» в 2016 році» передбачено складання вступниками до аспірантури вступного іспиту з однієї з іноземних мов (за вибором Вченої ради ВНЗ в обсязі, який відповідає рівню B2 Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти). [6]

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Зміни в статусі і організації підготовки аспірантів не викликали дискусій у науковій спільноті нашої країни. Але в різних європейських країнах висувують претензії що до рівня підготовки PhD. Так, погляди на цю проблему в Європі та США є різними. Г.А. Бордовський в статті «Про підготовку кандидатів наук та PhD в рамках Болонської системи: До постановки проблеми» досліджує структуру «бакалаврат – магістратура – аспірантура» в США та країнах ЄС. В статті наводяться деякі розбіжності в програмах підготовки PhD в університетах Європи, таких як рурський університет в Німеччині, Віденський університет, університет Осло та інші. [1]

Велику увагу підготовці кандидатів PhD приділили М. Винницький, В. Моренець в статті «Законопроект ВАК «Про атестацію... – біг на місці». [2] Аналізу програм присвячена стаття М. Винницького «Реформа аспірантури. Особливості впровадження програм підготовки фахівців із ступенем доктора філософії (PhD)» [3], а також стаття Олександра Демченко «Ученим можеш ти не бути, та кандидатом стати мусиш». [5] Однак всі вищезгадані автори розглядали та аналізували програми підготовки здобувачів ступеня PhD в цілому. Ми же розглядаємо програми з підготовки з іноземної мови.

Мета. Метою даної статті є ознайомлення з програмою вступного іспиту з іноземної мови для здобувачів наукового ступеня доктора філософії і освітньо-науковою програмою третього рівня вищої освіти нефілологічних спеціальностей НТУУ «КПІ».

Основна частина. Володіння іноземними мовами, як засобом соціального спілкування є невід'ємною частиною суспільного розвитку нашого часу. Геополітичне положення та сучасний економічний стан України, сусідство з Європейським Союзом, а також процес інтеграції в Європу вимагають володіння іноземними мовами, як обов'язкового компонента вищої освіти.

В Україні якість освіти сучасного студента/аспіранта як майбутнього фахівця пов'язана із необхідністю оволодіння іноземними мовами, що сприятиме мобільності українських студентів/аспірантів у Європі та має відповідати міжнародним нормам щодо основних компетентностей висококваліфікованого фахівця. Програма вступного іспиту, зорієнтована у своїх вимогах на практичне володіння іноземною мовою, на використання її як засобу отримання та обміну необхідною інформацією.

Програму розроблено відповідно до «Правил прийому до НТУУ «КПІ» в 2016 році», затверджених Вченою радою Університету та призначено особам, які здобули освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста або магістра з відповідних спеціальностей і які вступають до аспірантури.

Вступники до аспірантури повинні демонструвати високий рівень професійно орієнтованої міжкультурної комунікативної компетентності як складника діяльнісної компетентності (рівеньB2). [7]

Професійно орієнтована міжкультурна комунікативна компетентність включає знання, навички і вміння, які забезпечують кваліфіковану професійну діяльність у приватній, суспільній, професійній та освітній сферах спілкування іноземною мовою в багатонаціональному суспільстві, а також знання щодо застосування невербальних засобів спілкування (формули, графіки, жести, міміка) у міжкультурній комунікації.

Професійно орієнтована комунікативна компетентність включає володіння іноземною мовою для професійних цілей (на рівні B2), а саме: вміння читати наукові тексти (першоджерела), анотувати та реферувати їх, усно спілкуватися у професійному, академічному і загальнокультурному середовищах, писати деталізовані тексти різного спрямування, слухати та конспектувати лекції; готувати та проводити презентації та семінари. Мовна компетентність передбачає володіння кандидатом орфографічними, лексичними, фонетичними, граматичними та стилістичними нормами сучасної іноземної мови.

Мовленнєва компетентність охоплює рецептивні та продуктивні вміння. До рецептивних вмінь належать аудіювання та читання. До продуктивних умінь належать говоріння (монологічне та діалогічне), письмо та переклад. Рівень володіння іноземною мовою вступників має бути не нижче рівня B2 відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій Ради Європи з питань мовної освіти. [9]

Здобувач повинен мати наступні мовленнєві вміння:

1. Аудіювання

- розуміти основні ідеї та розпізнавати відповідну інформацію в ході обговорень, дебатів, доповідей, бесід, що за темою пов'язані з навчанням та спеціальністю;

- розуміти обговорення проблем загальнонаукового та професійно-орієнтованого характеру, що має на меті досягнення порозуміння;
- розуміти повідомлення та інструкції в академічному та професійному середовищі;
- розуміти намір мовця і комунікативні наслідки його висловлювання;
- визначити позицію і точку зору мовця.

2. Говоріння

а) Діалогічне мовлення:

- реагувати на основні ідеї та розпізнавати суттєво важливу інформацію під час обговорень, дискусій, бесід, що пов'язані з навчанням та професією;
- чітко аргументувати відносно актуальних тем в академічному та професійному житті (на семінарах, конференціях, зустрічах);
- бути здатними ефективно спілкуватися іноземною мовою у професійному середовищі і вміти розпочинати розмову без підготовки, знати, як підтримати дискусію, попросити повторити або перефразувати вислів, вміти висловлювати власні погляди і думки, пропонувати співрозмовнику висловлювати власні думки, заохочувати співрозмовника до продовження дискусії, повторити частину того, що сказав співрозмовник, для підтвердження взаєморозуміння, запитати більш деталізовану інформацію, брати на себе ініціативу в розмові, розвивати аргументацію;
- поводитись адекватно у типових академічних і в професійних ситуаціях (на конференціях, дискусіях, дебатах, бесідах);
- володіти мовленнєвим етикетом спілкування (мовними моделями звертання, ввічливості, вибачення, погодження тощо);

- виконувати широку низку мовленнєвих функцій і реагувати на них, гнучко користуючись загальноновживаними фразами.

б) Монологічне мовлення:

- чітко виступати з підготовленими індивідуальними презентаціями, щодо широкого кола тем академічного та професійного спрямування;
- продукувати чіткий, детальний монолог з широкого кола тем, пов'язаних з навчанням та спеціальністю;
- користуватися базовими засобами зв'язку для поєднання висловлювань у чіткий, логічно поєднаний дискурс.

3. Читання

- розуміти автентичні тексти, пов'язані з навчанням та спеціальністю, з підручників, популярних та спеціалізованих журналів та джерел Інтернет;
- уміння швидко визначити зміст і доречність нових джерел, статей і звітів з метою пошуку інформації з широкого кола навчальних та професійних тем
- розуміти головну ідею та знаходити необхідну інформацію в автентичній технічній літературі за фахом;
- уміння передбачати основну інформацію тексту за його заголовковою частиною та ілюстративним матеріалом, що супроводжує текст (прогнозуюче читання);
- уміння здійснювати ознайомче читання автентичних технічних текстів для отримання інформації;
- уміння накопичувати інформацію з різних джерел для подальшого її використання (на презентаціях, конференціях, дискусіях в академічному навчальному середовищі, а також у подальшій науковій роботі);
- здійснювати читання з метою поповнення термінологічного словника;

- уміння розуміти статті, звіти і доповіді з сучасної навчальної і професійної тематики, розуміти позицію автора та виділяти найважливіші місця;
- розуміти розгорнуті інструкції по роботі устаткування / обладнання;
- розуміти графіки, діаграми та рисунки;
- розуміти автентичну академічну та професійну кореспонденцію (листи, факси, електронні повідомлення тощо);
- розуміти інформацію рекламних матеріалів.

4. Письмо

- писати зрозумілі, деталізовані тексти різного спрямування, пов'язані з особистою та професійною сферами;
- писати анотації до неадаптованих технічних текстів за фахом;
- писати реферати на основі автентичної технічної літератури за фахом;
- укладати термінологічні словники за фахом на базі автентичної технічної літератури;
- складати тексти презентацій, використовуючи автентичні науково-технічні матеріали за фахом;
- готувати та продукувати ділову та професійну кореспонденцію (листи, звіти, технічну документацію, технічні інструкції);
- писати з високим ступенем коректності резюме, лист-заяву на роботу, звіти на професійну тематику, статті, тези доповідей, конспект, інструкцію, академічні есе;
- заповнювати бланки для академічних та професійних цілей з високим ступенем граматичної коректності;
- користуватися засобами міжфразового зв'язку;
- вичитувати та редагувати роботу.

5. Переклад:

На лексичному рівні:

- знання необхідного мінімуму слів та типових словосполучень;
- вміння визначити значення незнайомих слів за контекстом або керуючись принципами словотворення;
- вміння перекладати терміни;

На граматичному рівні:

- вміння визначати та перекладати необхідне значення багатозначних слів, а також знати спеціальні способи перекладу деяких форм та конструкцій, які пов'язані з перебудовою речення;
- вміння перекладати складні за будовою речення;

Інші знання:

- знання функціонування текстів різних видів науково-технічної літератури: технічна книга, монографія, стаття з технічного журналу, технічний опис, патент, технічний довідник, каталог;
- знання особливостей використання допоміжної літератури, перед усім, спеціальних словників і довідників.

Для вступу в аспірантуру студенти повинні мати робочі знання:

- граматичних структур, що є необхідними для гнучкого вираження відповідних функцій та понять, а також для розуміння і продукування широкого кола текстів в академічній та професійній сферах;
- правил синтаксису, щоб дати можливість розпізнавати і продукувати широке коло текстів в академічній та професійній сферах;
- широкого діапазону словникового запасу (у тому числі термінології), що є необхідним в академічній та професійній сферах;
- мовних форм, властивих для офіційних та розмовних реєстрів.

- особливостей перекладу, реферування та анотування різножанрових текстів державною та іноземною мовами.

Вступний іспит перевіряє рівень комунікативної компетентності вступника у межах професійної і фахової тематики відповідно до рівня володіння мовою B2. Іспит складається з письмової та усної частин. [8]

Освітньо-наукова програма третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти нефілологічних спеціальностей передбачає удосконалення знань з іноземної мови.

Предметом навчальної дисципліни «Іноземна мова для наукової діяльності» є сукупність компонентів (мовних знань та мовленнєвих вмінь), необхідних для формування іншомовної комунікативної компетентності у науковій та професійній сферах у аспірантів з метою забезпечення їхнього ефективного спілкування у науковому середовищі, під час розв'язування проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності.

Програма побудована відповідно до Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Закону України «Про вищу освіту», а також «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)» (2016 р.) з урахуванням нових прогресивних методик і технологій навчання, інтегрування всіх етапів освітнього процесу.

Метою навчальної дисципліни є формування іншомовної комунікативної компетентності у науковій та професійній сферах, що передбачає подальше удосконалення у аспірантів іншомовних мовленнєвих компетентностей в аудіюванні, говорінні, читанні, письмі та перекладі, мовних компетентностей, професійно орієнтованої лінгвосоціокультурної, навчально-стратегічної та прагматичної компетентностей, достатніх для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою в усній та письмовій формі, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів з відповідної спеціальності.

Іншомовна комунікативна компетентність у науковій та професійній сферах передбачає здатність використовувати сучасні методи і технології наукової комунікації іноземною мовою та здатність використовувати адекватні методи ефективної взаємодії з представниками різних груп (соціальних, культурних і професійних).

Професійні потреби майбутніх науковців та вимоги наукової діяльності зумовлюють спрямованість навчальної програми дисципліни на досягнення аспірантами достатнього рівня володіння іноземною мовою, який є стандартом для ступеня доктора філософії (PhD). Зміст навчання координується відповідно до специфіки обраної спеціальності.

Завдання дисципліни полягає у вдосконаленні й подальшому розвитку знань і вмінь з іноземної мови та їх активізації для професійної та дослідницько-інноваційної діяльності. Згідно з вимогами освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії у межах формування загальних компетентностей здобувачі після засвоєння початкової дисципліни мають продемонструвати такі результати навчання:

- 1) здатність використовувати сучасні методи і технології наукової комунікації іноземною мовою;
- 2) здатність використовувати адекватні методи ефективної взаємодії з представниками різних груп (соціальних, культурних і професійних).

Ці здатності передбачають оволодіння такими знаннями і вміннями.

Знання

1. Академічні знання: знання особливостей іншомовних наукових текстів з відповідної спеціальності, вимог до написання дисертації, наукових статей, анотацій (описових, інформативних), реферування тощо.

2. Прагматичні знання: знання технологій здійснення наукової комунікації іноземною мовою.

3. Соціокультурні знання: знання здійснення соціального аспекту використання іноземної мови.

4. Лінгвістичні знання:

а) Лексичні знання:

- лексичної системи іноземної мови у вигляді поняття про цю систему і правил користування нею;

- лексики, пов'язаної з науковою діяльністю, що дозволяє використовувати прийом перефразування;

- синтаксичної і лексичної сполучуваності слова;

- правил словотвору;

- схожості та/або розбіжності у лексичних системах рідної та іноземної мов.

б) Граматичні знання відповідно до особливостей іноземної мови для наукової діяльності, характерних для стилю наукового мовлення складних синтаксичних конструкцій, зворотів із безособовими дієслівними формами, пасивних конструкцій, багатоелементних означень, усічених граматичних утворень, емпатичних (інверсійних) структур, модальності тощо.

Навчальна дисципліна «Іноземна мова для наукової діяльності» складається з 4 кредитів ECTS (120 годин).

Навчальна дисципліна складається з 2-х кредитних модулів:

1. Іноземна мова для наукових досліджень.

2. Іноземна мова наукової комунікації.

Окрім виконання вправ та завдань, передбачених в якості частини навчальної програми, значна увага приділяється виконанню самостійної роботи аспірантів. Форми завдань, які пропонуються для індивідуального опрацювання навчального матеріалу, – аналітичний огляд наукових текстів з фаху, участь у конференціях іноземною мовою, участь у проектах з іноземної мови, укладання лексичного мінімуму, написання наукової статті тощо.

Метою підготовки індивідуальних завдань є дослідження друкованої іншомовної автентичної літератури, пошук/опрацювання джерел у мережі

Інтернет з метою отримання певної інформації з обраної теми дослідження та набутті навичок іншомовного наукового письма.

Навчальними текстами для читання мають бути оригінальні монографії та періодична література сфери наукових інтересів аспіранта. Матеріали для читання іноземною мовою аспіранти відбирають самостійно з урахуванням рекомендацій наукових керівників.

Контроль є невід'ємною складовою навчання іноземної мови для наукової діяльності. Система контролю має комунікативну спрямованість, характеризується зв'язністю і зростаючою складністю, охоплює поточний і підсумковий види контролю.

Поточний контроль реалізується на практичних заняттях. Засобами такого контролю є тестові завдання, контрольні роботи, написання творчих завдань тощо. Перший кредитний модуль закінчується заліком наприкінці 1-го семестру. Аспіранти, які виконали індивідуальне завдання та набрали необхідну кількість балів згідно з рейтинговою системою оцінювання, мають можливість або отримати залікову оцінку (залік) відповідно до набраного рейтингу, або виконати залікову контрольну роботу з метою підвищення оцінки, що передбачає виконання завдань з усіх видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, письма, перекладу, говоріння (презентації актуальності власного наукового дослідження)).

Другий кредитний модуль закінчується складанням екзамену (2 семестр), до якого допускаються аспіранти, які мають належний рівень підготовки та виконали індивідуальне завдання. Відповідно, загальна оцінка виводиться з суми стартових балів та балів за екзаменаційну контрольну роботу.

Структура екзамену:

1. Аудіювання наукового тексту.
2. Завдання з читання.
3. Написання есе з наукової проблеми.

4. Письмовий переклад рідною мовою оригінального тексту за фахом.

5. Співбесіда іноземною мовою з питань наукового дослідження аспіранта, яка складається з усного монологічного повідомлення про зміст наукової роботи та відповідей на запитання членів екзаменаційної комісії.

Висновки. Програма відповідає вимогам, висунутим Європейським простором вищої освіти у 2010 році; базується на міжнародних рівнях володіння мовою (відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій); відповідає національним кваліфікаційним рівням досягнень; охоплює професійний та академічний зміст (сфери предметних знань), ситуативний зміст (контекст, у якому представлені матеріали, види діяльності тощо), прагматичний зміст (вміння реалізації комунікативних намірів у науковій та професійній сферах). Програма дисципліни розроблена згідно з комплексним підходом до предметної системи навчання, передбачає інтеграцію наукових (суспільних, природничих, технічних тощо) знань і застосування їх комплексно під час вирішення завдань професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бордовський Г.А. *О подготовке кандидатов наук и PhD в рамках Болонской системы: к постановке проблемы* / Г.А. Бордовский // – Человек и образование, 2014. – №3 (40).
2. Винницький М., Моренець В. «Законопроект ВАК «Про атестацію... - біг на місці» / М. Винницький, В. Моренець // – Дзеркало тижня, 2008. – №36 (715).
3. Винницький М. *Реформа аспірантури. Особливості впровадження програм підготовки фахівців із ступенем доктора філософії (PhD)* / М. Винницький [Електроний ресурс] – Режим доступу: <http://erasmusplus.org.ua>
4. Вікіпедія [Електроний ресурс] – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>
5. Демченко О. *Ученим можеш ти не бути, та кандидатом стати мусиш* / О. Демченко [Електроний ресурс] – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua> (Science)
6. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 року №1556-VI [Електроний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
7. *Правила прийому до НТУУ «КПІ» в 2016 році.* 2015.
8. *Програма іспиту з іноземної мови професійного спрямування для вступу до аспірантури (рівень B2)* / Л.М. Іванченко // 2016.
9. *English for Specific Purposes (ESP): National Curriculum for Universities.* – Kyiv: Lenvit, 2005.